

(zaenkrat res (le) v visokem šolstvu) skozi glavni vhod, je monografija dobrodošla tudi kot razmislek o tem, da je (skoraj) vsak slovenski govorec dvojezičen – narečno in knjižno. Le znanje obojega pripomore k izražanju vsega: a) misli, čustev itd. ter b) strokovnega in znanstvenega. »Slovenščina« namreč zmore in zna, če le govorec hoče in zna.

Alenka Valh Lopert

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
alenka.valh@um.si

**VELIMIR PIŠKOREC UZ
SURADNJU SANJE JANKOVIĆ:
TOMO MARETIĆ NA RASKRIŽ-
JU FILOLOGIJE I JEZIČNE
POLITIKE.** Zagreb: Udruga zagre-
bačkih esperantista, 2015., 116 str.

Monografija naslova *Tomo Margetić na raskrižju filologije i jezične politike* (2015.) najnovija je monografija Velimira Piškorca (1966.), redovitog profesora pri Katedri za njemački jezik Odsjeka za germanistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i voditelja Poslijediplomskoga doktorskoga studija lingvistike na istome fakultetu. Tije-

kom svoje gotovo dva i pol desetljeća duge znanstvene karijere, Piškorec je na temelju svojih radova uspio pokazati široko polje međusobno povezanih znanstvenih interesa kao što su dotirno jezikoslovlje s posebnim osvrtom na hrvatsko-njemačko/austrijske jezične i kulturne veze, istraživanje posuđenica, jezična biografistika, interlingvistika i esperantologija, dijalektna geografija i ekolingvistika itd., pri čemu je ostvario opsežnu bibliografiju koja obuhvaća čak 150-ak jedinica. U tom zavidnom opusu osim brojnih znanstvenih studija, članka, prikaza, prijevoda, televizijskih i radijskih priloga, znanstveno-stručnih zbornika, nalaze se i tri znanstvene monografije koje se pretežito bave dodirnim jezikoslovljem, hrvatsko-njemačko/austrijskim jezičnim i kulturnim vezama te hrvatskokajkavskom književnošću pod nazivom *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien* (1997.), *Germanizmi u govorima đurđevčke Podravine* (2005.) i *Georgiana. Rasprave i ogledi o đurđevčkom govoru i hrvatskokajkavskoj književnosti* (2005.), a u ovoj, četvrtoj po redu, monografiji, u suradnji sa Sanjom Janković, Piškorec se na primjeru Tome Margetića bavi interlingvistikom, znanstvenom disciplinom koja je u hrvatskim znanstvenim krugovima podosta zanemarivana.¹

¹ U svakom slučaju, autor je dao svoj obol povijesti hrvatske interlingvistike (naročito esperantologije) objavivši sljedeće znanstvene radove: Terminologische und onomasiologische Aspekte des Spelin. 2012. *Interlinguistische Informationen*, Beiheft 19: 69–103.; Kroatische Esperanto-Lehrbücher. Autoren, Methoden, Werke. 2011. U: *Florilegium Interlinguisticum. Festschrift für Detlev Blanke zum 70. Geburtstag*, (ur.) Cyril Brosch i Sabine Fiedler. Frankfurt am Main: Peter Lang, 297–334.; Von Volapük zu Spelin. Zum Leben und Werk des kroatischen Plansprachlers Juraj (Georg) Bauer (1848-1900). 2010. *Interlinguistische Informationen*, Beiheft 17: 99–131.; Iz života i djela Mavra Špicera (1862. – 1936.). 2007. *Našički zbornik* 8: 145–210.; Nađu, nađu, šipo mia – prvi hrvatski esperantski časopis »Kroata Esperantisto« (1909. – 1911.). 2006. U: *Jezik i mediji – 1 jezik: više svjetova*, (ur.) Jagoda Granić. Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 563–574.

Piškorčeva monografija započinje kratkim predgovorom naslova *Riječ prije* (str. 5–7) u kojem on ukratko ocrta društveno-politički kontekst druge polovice 19. stoljeća odnosno vrijeme djelovanja protagonista njegove monografije: Tome Maretića (1854. – 1938.), jednog od najplodnijih i najutjecajnijih hrvatskih filologa zadnjih dvaju desetljeća 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća, a prema nekim ocjenama i jednog od najvećih hrvatskih lingvisti uopće. Upravo je u drugoj polovici 19. stoljeća, točnije 10. prosinca 1891. godine, Maretić kao član zagrebačke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti održao na njezinoj sjednici za hrvatsku i svjetsku interlingvistiku važno predavanje pod naslovom *Misli o umjetnom svjetskom jeziku*, čija je tiskana inačica pod istim naslovom izašla već iduće, 1892. godine. Kako ističe Piškorec, ‘Maretićeva rasprava, svojevrsan amalgam jezično-filozofskih i sociolingvističkih razmatranja te poredbene strukturalne analize devet u ono doba aktualnih planskojezičnih projekata, poznata je u hrvatskim esperantskim krugovima od samih početaka esperantizma u Hrvatskoj te se – iako u njoj Maretić ne favorizira esperanto – rado spominjala kao jedan od prvih dokaza benevolentnosti hrvatske javnosti spram jezičnoga izumiteljstva općenito’ (str. 7). No, kako i sam autor zaključuje, budući da je Maretićeva rasprava napisana na hrvatskom jeziku, ona je ostala nepoznata međunarodnoj javnosti, posebice jezikoslovcima i interlingvistima. Međutim, razlog nepoznavanja Maretićeve rasprave u hrvatskoj javnosti i filologiji nije njezin jezik nego predmet, a to je ‘umjetni’ svjetski jezik, rubna tema u Maretićevu uistinu golemome opusu koji je najviše bio usmjeren na promicanje ‘hrvatskoga ili

srpskoga književnoga jezika’ kao standardnoga međunarodnoga regionalnoga jezika južnih Slavena. No, kako autor zaključuje na kraju samoga predgovora, ‘nakon pomnijega iščitavanja pokazuje se da su Maretićeve misli o jezičnome planiranju na međunarodnoj globalnoj razini dobrim dijelom i njegove misli o jezičnome planiranju na međunarodnoj regionalnoj razini. Upravo ih to i čini relevantnima za šire razumijevanje i diferenciranije procjenjivanje Maretićeva opusa i djelovanja na raskrižju filologije i jezične politike’ (str. 7).

Prije nego što će se kasnije dotaknuti usporedbe Maretićevih stavova o jezičnom planiranju na globalnoj i regionalnoj razini, autor će u *Uvodu* (str. 9–24) ukratko predstaviti Maretićev najznačajniji filološki, lingvistički i prevoditeljski rad te širok raspon njegovih znanstvenih interesa. Također će na samom početku *Uvoda* Piškorec istaknuti i s pravom ocijeniti kako Maretićeva studija *Misli o umjetnom svjetskom jeziku* ‘zauzima istaknuto mjesto u povijesti europske lingvistike jer je jedna od prvih rasprava etabliranih jezikoslovaca u kojoj se razmatra problematika jezičnoga izumiteljstva, iznimno aktualna u zadnjim desetljećima 19. stoljeća’ (str. 9). Naime, u to se vrijeme u europskoj filologiji na jezično izumiteljstvo gledalo s podsmijehom pa i prijezirom, pa je jedan od rijetkih filologa koji se uz Maretića uopće pozitivno očitovao o jezičnim izumiteljima i njihovim jezičnim izumima ili pokušajima bio Hugo Schuchardt sa svojom studijom *Auf Anlass des Volapüks* (U povodu volapüka) iz 1888. godine. Međutim, dok je Schuchardtova studija, budući da je bila napisana na tada u znanstvenom diskursu sveprisutnom njemačkome jeziku, svjetskoj javnosti odmah postala poznata, Maretićeva je studija ostala go-

tovo sasvim nepoznata budući da je bila napisana na hrvatskome jeziku. Kako autor zaključuje, '[u] domaćoj javnosti poznata je doduše uskomu krugu filologa i ponekom esperantistu, no ni u Hrvatskoj još nije bila predmetom iscrpne jezikoslovnopovijesne raščlambe' (str. 10), što će ova autorova monografija uvelike promijeniti.

Na sljedećim će stranicama *Uvoda* Piškorec prikazati Maretićevo školovanje i profesionalno djelovanje, dati kratak prikaz njegove bogate karijere i oslikati Maretićev jezičnopolitički serbokroatizam. Maretić je u hrvatskoj filologiji, naime, poznat kao glavni predstavnik vukovaca, filološke škole koja je izvršila velik utjecaj na normiranje hrvatskoga jezika, a u skladu s jezičnim koncepcijama Vuka Karadžića i kasnije Đure Daničića. Te su koncepcije, kao što je poznato, prije svega uključivale tekstove iz narodne književnosti koja je sadržavala isključivo novoštokavski ijekavski dijalekt pisan fonološkim (fonetskim) pravopisom, čime su stajale u jasnoj protimbi sa svim ostalim filološkim školama toga vremena. Kako bi dao što vjerodostojniji prikaz Maretićeva jezičnopolitičkog angažmana, Piškorec čini malen i prijeko potreban ekskurs u hrvatsku jezičnu politiku i standardizaciju u 19. stoljeću, čime Maretića stavlja u povijesni kontekst hrvatske jezične standardizacije.

U prvom poglavlju monografije pod nazivom *Maretićev opus* (str. 25–38) Piškorec prije svega predstavlja najznačajnija Maretićeva djela koja uključuju njegove brojne prijevode s latinskog, njemačkog, francuskog, ruskog, litavskog itd., pri čemu su vrhunac njegova prevoditeljskog opusa upravo prijevodi *Odiseje* (1882.) i *Ilijade* (1883.). Zanimljiva je činjenica da u sklopu svog bavljenja metrikom Maretić počinje

objavljivati svoje akcentološke studije već 1879. godine, koje su mu zapravo odskočna daska u daljnje bavljenje jezikoslovljem, prvenstveno na temelju narodne književnosti (i pod očitim Vukovim utjecajem). Međutim, osim narodne književnosti, Maretić je proučavao i beletristiku, a na jezikoslovnom polju bavio se poviješću jezika i jezikoslovlja, leksikologijom i leksikografijom, onomastikom, dodirnim jezikoslovljem, gramatikografijom itd.

U pogledu mnogih zanimljivih Maretićevih jezičnobiografskih natuknica koje donosi Piškorec u sljedećem poglavlju naslovljenom *Maretić privatno i javno* (str. 39–49), osim činjenice da je Maretić u različitoj mjeri poznavao čak 10-ak jezika, potrebno je istaknuti i Maretićevu zavidnu znanstvenu produktivnost koja je zasigurno rezultat njegovih širokih znanstvenih interesa, ali i čvrste radne etike. Njegovu znanstvenu šarolikost potvrđuje i nevjerojatna činjenica da je za vrijeme svog skoro tridesetogodišnjega sveučilišnoga rada na slavističkoj katedri Filozofskoga fakulteta od 1885. do 1914. godine držao ukupno 50 različitih kolegija koji se mogu razvrstati u sljedećih sedam užih filoloških grana: 1. staroslavenski jezik, 2. glagoljska i ćirilaska paleografija, 3. poredbena slavenska gramatika i povijest slavenske filologije, 4. poredbena indoeuropeistika, 5. slavenska povijest, etnografija / mitologija, 6. kroatistika, serbistika, 7. rusistika. Također je zanimljiva jezičnobiografska natuknica Maretićevo prijateljevanje s Augustom Leskienom, jednim od najvećih predstavnika mladogramatičarske škole, koje je započelo za Maretićeva studijskog boravka u Leipzigu, u ljetnom semestru 1885. godine. Kao što je poznato, obojica su se bavila planskim jezicima, no začuđuje činjenica što su, usprkos

njihovu prijateljstvu, imali različite stavove prema njima. Naime, Maretić nije negativno nastrojen spram mogućnosti korištenja planskim jezikom, dok Leskien jest. Međutim, obojica su bila kritična u pogledu ustroja i uspotrebe esperanta, posebice Leskien.

U trećem poglavlju naslova *Maretićeve Misli o umjetnom svjetskom jeziku (1892.)* (str. 51–70) Piškorec daje svoju jezikoslovnopovijesnu raščlambu nedovoljno poznate Maretićeve rasprave koja se, kako je već bilo rečeno, temelji na njegovu predavanju održanom na svečanoj sjednici zagrebačke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 10. prosinca 1891. godine. Prije same analize, Piškorec ističe kako se iz uvida u Maretićevu bibliografiju može vidjeti da je do 1891. godine njegov prevoditeljski opus zapravo dominirao nad jezikoslovnim, što će reći da je u vrijeme objavljivanja navedene rasprave tada 37-godišnji Maretić bio na samom početku svoje lingvističke karijere. Kako Piškorec vjerno prikazuje, u toj se raspravi Maretić između ostalog dotiče problematiku ignoriranja jezičnoga izumiteljstva od strane službene filologije, nesavršenosti ‘prirodnih’ jezika, ali i poželjnih svojstava ‘umjetnih’ jezika s obzirom na glasovnu, gramatičku i leksičku razinu, pri čemu zaključuje da je najkompliciranija razina kod jezičnog planiranja upravo leksička razina. Uza sve to Maretić se dotiče i prijeke potrebe planskog jezika, uviđajući kako bi nacionalno neutralan planski jezik bio puno bolje rješenje od kojeg etničkog jezika, ističući i njegove potencijalne uporabne domene koje on ograničava na dvije elitne društvene skupine: intelektualce i znanstvenike. Zanimljivo, iz potencijalnih uporabnih domena Maretić izričito isključuje područje popularnoznanstvenih djela

i lijepe književnosti, smatrajući ih nevažnim za planske jezike.

U drugom dijelu svoje rasprave Maretić provodi poredbenu analizu devet planskojezičnih projekata, među kojima je najnaklonjeniji projektu Talijana Daniela Rose pod nazivom *le nov latin* iz 1891. godine, koji kao posljednjeg najdetaljnije i opisuje, ističući kako ostalih osam projekata za tim projektom uvelike zaostaju. Ti su ostali projekti prema redosljedu kako ih navodi i analizira Maretić: *volapük* J. M. Schleyera (1879.), *pasilingua* P. Steinera (1885. – 1888.), *spelin* J. Bauera (1888.), *weltsprache* J. Eichhorna (1887.), *lingua católica* A. Liptaya (1891.), *lingua* G. Hendersona (1888.), *kosmos* E. A. Laude (1888.) i *esperanto* L. L. Zamenhofa (1887.). Piškorec ukratko navodi Maretićeve uvelike subjektivne stavove o svim tim jezičnim projektima, ali i Maretićeve zablude gledane iz suvremene i objektivne vizure.

U *Zaključnim mislima* (str. 71–78) Piškorec daje svoju ocjenu Maretićeve rasprave koja se prema temeljitosti argumentacije može usporediti s već spomenutom Schuchardtovom raspravom *Auf Anlass des Volapüks* iz 1888., ali je i nadilazi svojom poredbenom analizom planskojezičnih projekata. Međutim, vrijednost Maretićeve rasprave jest u njegovim koncepcijama jezičnoga planiranja. Premda je Maretić u svojoj raspravi istaknuo kako se ‘ni u snu’ ne bi okušao u jezičnom planiranju, on se ipak, kako primijećuje Piškorec, sa svojim suradnicima, vukovcima, okušao u planiranju takozvanoga ‘hrvatskoga ili srpskoga’ jezika. ‘To naravno nije bio međunarodni jezik za globalnu uporabu, namijenjen svim narodima svijeta, ali jest bio međunarodan utoliko što je bio namijenjen za uporabu dvama narodima: Hrvatima i Srbima, pa i s očeki-

vanjem da ga preuzmu Slovenci, a možda i Bugari? (str. 73). Pri tome Piškorec sličnost Maretićevih jezičnopolitičkih stavova glede odabira jezične podloge za planski jezik i standardni jezik južnih Slavena prepoznaje u činjenici što je Maretić bio naklonjeniji latinskom kao nacionalno neutralnom jeziku, a »pri planiranju leksičkoga i gramatičkoga korpusa za svoj međunarodni odnosno faktički dvonarodni ‘hrvatski ili srpski’ jezik založio [se] da mu osnova bude štokavsko narječje koje se također može u neku ruku smatrati nacionalno neutralnim jer se u nj ubraja određen broj mjesnih govora i Hrvata i Srba« (str. 73) (njegovi navodnici). Također, kod jezičnog je planiranja Maretić bio pobornik strategije stvaranja rječnika na osnovi samo jednog jezika: kod planskih jezika latinskog, a kod ‘hrvatskog ili srpskog’ novoštokavskoga ijekavskoga narječja.

Međutim, na temelju svega toga, Piškorec zaključuje kako je »[s]asvim /.../ sigurno da uspjeh njegova projekta jednim dijelom počiva na filološki vrsnoj gramatičkoj obradi korpusa odabrana za taj projekt. No, kako filološka izvrsnost nije presudna niti za uspješno zaživljavanje ‘umjetnoga svjetskoga jezika’, kako je pokazao relativan uspjeh esperanta i potpuni neuspjeh svih ostalih plansko-jezičnih projekata, ona to nije mogla biti ni za maretićevski ‘umjetni’ dvonarodni jezik« (str. 76) (njegovi navodnici). Svoje zaključne misli o Maretiću i njegovu liku i djelu Piškorec završava sljedećim riječima s kojima se i mi slažemo: »Maretićeva rasprava iz 1892. godine o pitanju ‘umjetnoga svjetskoga jezika’ ne nudi samo zanimljive uvide u njegove stavove o jezičnome planiranju na globalnoj razini, nego daje i jedan ponešto drukčiji pogled od dosadašnjega na Maretića kao filologa i jezičnoga planera u kontekstu njegova cjelokupna opusa

i djelovanja. Međutim, o Maretićevu filološkom te jezičnoplanerskom djelovanju, koje se odvijalo u ovdje ukratko ocrtanom povijesnom društveno-političkom i institucionalnom okviru, još uvijek nije rečena zadnja riječ – niti u znanosti, a kamoli u općoj javnosti« (str. 78) (njegovi navodnici).

Ostatak se monografije sastoji od *Izvola* (str. 79–86), s podjelom na citirana djela Tome Maretića i ostala citirana djela, Maretićeve rasprave *Misli o umjetnom svjetskom jeziku* (str. 87–114) u svojem punom i originalnom obliku te kratke *Bilješke o sročiteljima* (str. 115–116), autoru monografije Velimiru Piškorcju i njegovoj suradnici Sanji Janković.

Premda bi se studiji mogla predbaciti njena kratkoća (116 stranica) i lako je proglasiti nedostatkom same monografije, potrebno je naglasiti kako je njena kratkoća zapravo njezina najveća prednost. Naime, svojim poznatim konciznim i odmjerenim stilom Piškorec je uspio napisati još jednu vrijednu studiju koju krase njegova elokventnost, ali i jasnoća izražavanja. Upravo zahvaljujući tim odlikama Piškorec je na stotinjak stranica uspio sažeti najvažnije činjenice o povijesti standardizacije hrvatskoga jezika, liku i djelu Tome Maretića te povijesti i ustroju planskih jezika, što ne bi svakome pošlo za rukom, a uza sve to dao je i svoju jezikoslovnopovijesnu raščlambu Maretićevih *Misli o umjetnom svjetskom jeziku* koje su bile dugo i nepravedno zanemarivane u hrvatskoj općoj javnosti i jezikoslovnoj struci, ali i u svijetu. Međutim, potrebno je istaknuti kako je Piškorec riješio i problem slabe recepcije Maretićevih jezičnoplanerskih stavova u svijetu, jer je ova monografija istovremeno objavljena i u prijevodu na planski jezik esperanto, čime je omogućeno daljnje znanstveno

vrednovanje Tome Maretića i njegova djela kako u nas, tako i u svijetu, i to na istim onim jezicima o kojima je Maretić imao sasvim drukčiju, u potpunosti svoju, jezičnoplanersku sliku.²

Krunoslav Puškar

krunoslavpuskar2@gmail.com

MARJAN KRAŠNA: IZOBRAŽEVANJE V DIGITALNEM SVETU.

Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, 2015. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 108). 146 str.

Živimo v času stalnih sprememb, ki jih v dohlednem času nič ne more ustaviti. Spremembe in tehnološki razvoj vplivajo na celotno družbo. Izobraževanje se je znašlo v primežu med vedno cenejšo in dostopnejšo tehnologijo ter stalnim pomanjkanjem denarja. Učeči imajo danes možnost, da se tehnološko bolje opremijo, kot so opremljene izobraževalne ustanove, ki jih izobražujejo za prihodnost, kar je absurdno in težko razumljivo.

Pri nastanku knjige *Izobraževanje v digitalnem svetu* je bil prisoten pomislek, kako zagotoviti uporabnost zapisanih vsebin. Če drži dejstvo, da vsaka knjiga zastari, še preden pride v tisk, bi bila tudi ta sedaj le še za arheologe. V zadnjih dveh desetletjih smo se tega

zavedali in poskusili izluščiti stvari, ki dalj časa ostajajo nespremenjene. V izobraževanju vsekakor drži, da se mora vsak naučiti sam, in zmeraj bo veljalo, da so dobre metode tiste, ki so bolj učinkovite – omogočijo namreč hitrejšo pridobivanje znanj, boljši razvoj spretnosti, dajejo dober vpogled v področje izobraževanja in niso strogo omejene na področje, saj bi tako preprečile razvoj odnosa do področja. Njihov namen je usposobiti kompetentno osebo.

Vsebine v knjigi so povezane v celoto, ki bralca vodi od elektronskih učnih gradiv preko poglavij o sistemih za distribucijo e-gradiv, komunikacije v izobraževanju, elektronskega preverjanja znanja, vključevanja študentov v izobraževalni proces do dilem v e-izobraževanju. Recenzenti so knjigo pregledali z različnih stališč in jo na kratko predstavili:

Vključevanje v oblikovanje in izvedbo učnega procesa je zelo pomembno za študente pedagoških študijskih smeri. Z *Izobraževanjem v digitalnem svetu* Marjana Krašne bodo spoznali didaktično vrednost uporabe IKT in se seznanili z izdelavo e-gradiv. Ti opisi pa so primerni tudi za avtorje gradiv in se ne omejujejo le na tiste posameznike, ki so zelo večji uporabe IKT. (Izr. prof. dr. Dragutin Kermek)

Kakovostna vizualizacija vsebinskega dela, ki učečemu se predstavlja prvi stik z gradivom, je izjemno pomemben motivacijski dejavnik za kasnejše uspešno delo. To je v knjigi zelo skrbno predstavljeno in globoko se strinjam, da bi morali pri vseh projektih izdelave izobraževalnih gradiv sodelovati oblikovalci, ki bi poskrbeli za primerno likovno urejenost gradiv. (Izr. prof. dr. Matjaž Duh)

² Piškorčeva studija *Tomo Maretić na raskrižju filologije i jezične politike* objavljena je na esperantu pod naslovom: *Tomo Maretić en interkruciĝo de filologio kaj lingva politiko*. Zagrebo: Unuiĝo de Zagrebaj Esperantistoj, 2015, 118 paĝoj (ISBN 978-953-8110-00-9). Prijevod: Josip Pleadin.